

Ev Hizmetlerinde Mesleki Sağlık ve Güvenlik Sorunu

Occupational Health and Safety Problem in Domestic Services

Yrd. Doç. Dr. Çağla Ünlütürk Ulutaş

*Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Pamukkale University, Faculty of Economics and Administrative Sciences
Labour Economics and Industrial Relations Department
caglau@gmail.com*

Yrd. Doç. Dr. Nagihan Durusoy Öztepe

*Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Pamukkale University, Faculty of Economics and Administrative Sciences
Labour Economics and Industrial Relations Department
ndurusoy@pau.edu.tr*

Temmuz 2013, Cilt 4, Sayı 2, Sayfa: 44-57
July 2013, Volume 4, Number 2, Page: 44-57

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

©2010-2013

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL
İsmail AKBIYIK
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF
Dr. Erdem CAM

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / DESK EDITOR
C. Güliz BOZDEMİR

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES
ECONLIT - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION
PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN
YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION
6 AYLIK - TWICE A YEAR
DİLİ / LANGUAGE
TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - *TURKISH and ENGLISH*

PRINT ISSN
2146 - 0000
E - ISSN
2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Serhat AYRIM - ÇSGB
Dr. Siddık TOPALOĞLU - ÇSGB
Dr. Havva Nurdan Rana GÜVEN - ÇSGB
Nurcan ÖNDER - ÇSGB
Ahmet ÇETİN - ÇSGB
Dr. Erdem CAM - ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield - UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University - CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özey MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*
Dr. Tayo FASHOYIN *International Labour Organization - CH*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR *Türkiye Bilimler Akademisi*
Prof. Dr. Yusuf ALPER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Cihangir AKIN *Yalova Üniversitesi*
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet BARCA *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Eyüp BEDİR *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Vedat BİLGİN *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Toker DERELİ *Işık Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Tamer KOÇEL *İstanbul Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Metin KUTAL *Kadir Has Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet MAKAL *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Sedat MURAT *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU *Çankaya Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali SEYYAR *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER *Selçuk Üniversitesi*
Prof. Dr. İnsan TUNALI *Koç Üniversitesi*
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Recep VARÇIN *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ *Emekli Öğretim Üyesi*
Prof. Dr. Erinç YELDAN *Yaşar Üniversitesi*
Doç. Dr. Aşkın KESER *Uludağ Üniversitesi*

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Ev Hizmetlerinde Mesleki Sağlık ve Güvenlik Sorunu

Occupational Health and Safety Problem in Domestic Services

Çağla Ünlütürk Ulutaş¹ Nagihan Durusoy Öztepe²

Öz

Ev hizmetleri, özellikle kentlerde, niteliksiz kadın işgücünün yoğun olduğu istihdam alanlarının başında gelmektedir. Bu atipik istihdam formunda, istihdam ilişkisinin karmaşıklığı, tek ve sabit bir iş tanımının bulunmaması, çalışma mekânının ev oluşu ve sosyal koruma mekanizmalarının dışında kalması, ev hizmetlerinde çalışanlar için iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini önemli hale getirmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, ev hizmetlerinde istihdam edilenlerin çalışma koşullarını inceleyerek; karşılaşılabilecekleri mesleki sağlık ve güvenlik risklerini ortaya koymaktır. Çalışmada, öncelikle ev hizmetlerinin sosyal ve yasal konumu tasvir edilmiş, ardından çalışma mekânı ev olan bu güvencesiz istihdam formunda karşılaşılan iş sağlığı ve güvenliği riskleri incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Ev hizmetleri, iş kazası, meslek hastalığı*

Abstract

Domestic services are one of the leading employment areas of unskilled female workers, especially in the urban areas. The complexity of the employment relationship, exclusion from social protection, the lack of a stable job description and the special character of the working space, make occupational health and safety measures more important for domestic workers. The main objective of this study is determining the occupational risks which domestic workers may face, regarding their working conditions. In this study, we first depicted the social and legal statutes of domestic services, and then we examined the occupational health and safety risks, encountered by domestic labour.

Keywords: *Domestic service, occupational accident, vocational disease*

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, caglau@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ndurusoy@pau.edu.tr

Giriş

Ev hizmetlerinde çalışma, dünyanın birçok ülkesinde kadınların yoğun olarak istihdam edildiği sektörlerin başında gelmektedir. Özellikle artan yaşlı ve çocuk bakım ihtiyacı ile refah noksanlığı, kadınların çalışma yaşamına girmesi ve geleneksel aile yapılarının dağılması gibi etmenler bu talebin arkasında yatan nedenler olarak görülmektedir. Kentlerdeki formel istihdam alanlarında kendilerine yer bulamayan göçmen kadınlar, ev hizmetleri sektöründeki egemen işgücünü oluşturmaktadır. Geleneksel olarak kadınlar tarafından yerine getirilen ve toplumsal olarak değersizleştirilmiş bir emek biçimi olan ev içi emek, metalaşarak bir ücretli emek kategorisi haline geldiğinde de, düşük statülü cinsiyetlendirilmiş doğası korunmuştur. Ev işlerinin belirli bir sınırının bulunmayışı ve çalışılan evdeki bütün işleri yapmalarının zorunlu olarak görülmesi, ağır iş yükü, özel hayat mahremiyetlerinin olmayışı, yetersiz beslenme ve barınma koşulları ve psikolojik-fiziksel taciz riskleri, ev hizmetlerinde çalışan kadınların karşılaştığı önemli sorunlardır. Çalışma ortamının ev olması ise, ev hizmetlerinde çalışanların karşılaşılabileceği tüm riskleri aynı evde bulunan diğer bireyler için de önemli hale getirmektedir. Ev hizmetlerinin çok boyutlu doğası (yemek pişirme, temizlik, çocuk ve hasta bakımı vd.) farklı mesleki risklerin bir arada bulunmasına, ayrıca çalışma alanının ev olması, ev kazalarının (yüksekten düşmeler, yanıklar, zehirlenmeler, elektrik çarpmaları, kesikler vb.) iş kazalarına dönüşmesine yol açmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, ev hizmetlerinde çalışma mesleki sağlık ve güvenlik açısından önemli bir çalışma alanıdır. Ne var ki, ev işçilerinin mesleki sağlık ve güvenliğine ilişkin genişleyen bir yabancı literatür söz konusu iken, ülkemizde henüz tıbbi ve akademik bir ilgi alanı olmaktan uzaktır. Ev hizmetlerinde çalışanlar çok sayıda iş kazası ve meslek hastalığı riskiyle yüz yüze olsalar da, işyerlerinde alınması beklenen önlemler, ev mekânı için söz konusu olmamaktadır. Bu çalışmada öncelikle ev işçiliğine ilişkin kavramsal sınırlar çizilecek, ardından ülkemizde ev işçilerinin çalışma koşulları ile yasal statüleri mercek altına alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, ilk bölüm ışığında mevcut çalışma koşullarının ev işçileri üzerinde yarattığı sağlık ve güvenlik riskleri ele alınacaktır.

1. Görünmeyen ve Düzenlenmeyen Bir Çalışma Biçimi: Ev Hizmetleri

1.1. Ev Hizmetlisi / İşçisi Kavramı

Ev işçiliği, üretim mekânının ev olması, çalışanların çoğunlukla kayıtdışı istihdam edilmesi ve ev işinin kendine özgü doğası nedeniyle tanımlaması ve sınıflandırması oldukça güç bir kavramdır. Ancak, ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından gerçekleştirilen tanımlar farklılaşsa da, bu tanımlardan yola çıkarak nelerin ev işi olduğu sorusuna kısmen ortak bir cevap bulmak mümkün olabilmektedir. Bu kavramın tanımını yapabilmek, bu istihdam şekli hakkında istatistiki verilerin derlenebilmesi için de önem teşkil etmektedir. Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Sanayi Sınıflaması'na (ISIC Rev.3.1) göre evlerde yaptırılan hizmet işleri, hizmetçi, aşçı, garson, uşak, baş uşak, çamaşırcı, bahçıvan, seyis, şoför, kahya, mürebbiye, bebek bakıcısı özel öğretmen, sekreter v.b. gibi evlerde yapılan faaliyetleri içermektedir³. Tanımdan da anlaşıldığı gibi ev işleri, birbirinden oldukça farklı istihdam ilişkilerini kapsayabilmektedir. Ev işlerinin doğasındaki bu heterojenlik, ev

³[<http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?kod=95.00&baslangic=95.00&surumId=7&detay=E&seviye=1&kapali=E&arananKelime=9500&turId=1&turAdi=%201.%20Faaliyet%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&satirId=567175&aranacakSiniflamaAlani=>]

işlerinin cinsiyet, yaş, göçmenlik durumu gibi demografik özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi, ev temizliği, yaşlı-çocuk bakımı, yemek pişirme, bahçe işleri gibi yapılan işin çok boyutlu doğasından da kaynaklanmaktadır (ILO, 2013:8).

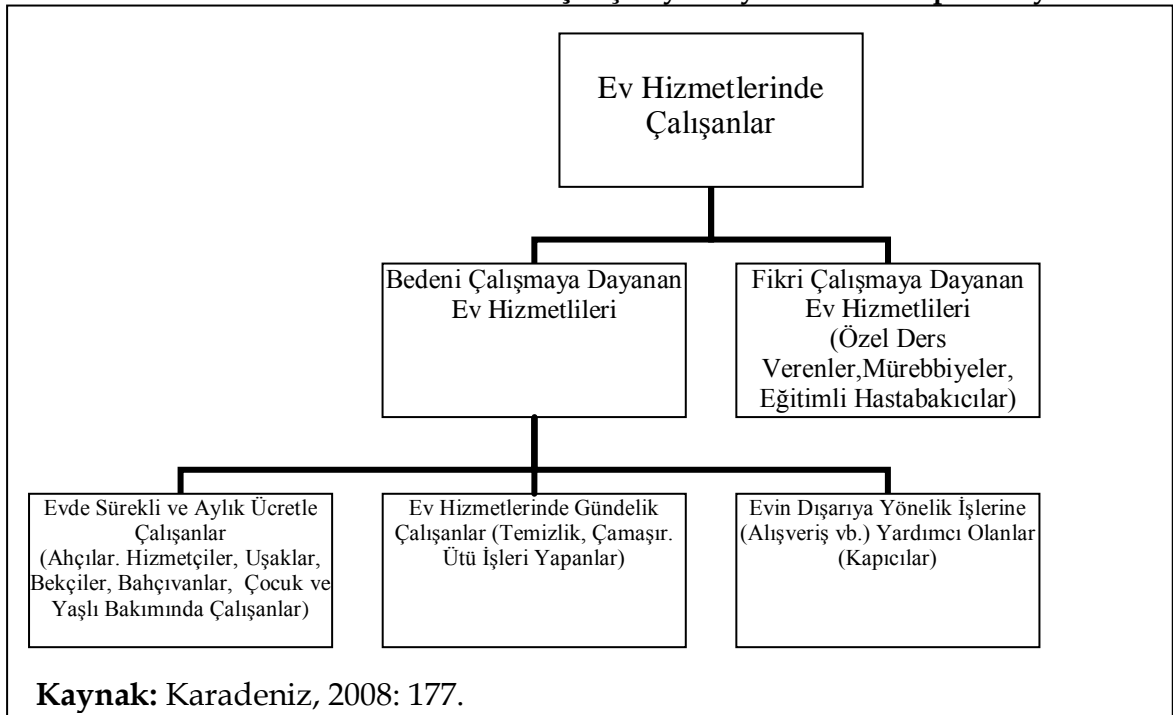
Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2011 yılında kabul ettiği 189 sayılı "Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş" hakkındaki Sözleşmesine göre ev işçisi kavramı, ev ya da hane halkı için veya ev içerisinde icra edilen işleri istihdam ilişkisi içinde yerine getiren kişiyi ifade etmektedir. Bu tanıma göre, bir kişinin ev işçisi olarak kabul edilmesi, evde yapılan bu işin bir istihdam ilişkisi içinde gerçekleşiyor olmasına dayanmaktadır. Zira ILO, aynı sözleşmede, ev işleri ile ara sıra ya da gelişigüzel meşgul olanlar ile ilgili işi meslekî bir temele dayalı olarak yerine getirmeyen kişileri ev işçisi olarak kabul etmemektedir.

Ev hizmetlerinin yasal statüsünü düzenleyen farklı ulusal mevzuatlar değerlendirildiğinde, genel olarak aşağıdaki temel özellikleri içermeleri beklenmektedir (Ramirez-Machado, 2003, s.9-15):

- İşyerinin bir özel hane olması
- Yapılacak işin hane halkının hizmetine sunulmuş olması
- Yapılacak işin işverenin otoritesi, yönetimi ve denetimi altında ve onun adına yerine getirilmesi
- İşin sürekli ve düzenli biçimde gerçekleştirilmesi
- Ev işçisi tarafından yapılan faaliyetlerden işverenin maddi kazanç elde etmemesi
- Ev işinin aynı veya nakdi bir ücret karşılığı gerçekleştirilmesi
- Ev işçisinin ikametgâhının işin tanımını etkilememesi

Ev işçileri, gerek sahip oldukları nitelikler gerekse yaptıkları işler bakımından homojen değildirler. Ev işçisi denildiğinde ilk başta ev hizmetlerinde kol gücünden yararlanan kişiler akla gelse de, ev işçisi kavramı özel ders verenler, mürebbiyeler, eğitimli hasta bakıcılar gibi fikri çalışmaya dayalı ev hizmetlerini yerine getiren kişileri de kapsamaktadır. Kol gücünden yararlanan ev işçileri ise, aşçılar, hizmetçiler, uşaklar, çocuk ve yaşlı bakımında evde sürekli ve ücretli çalışan kişilerden, temizlik çamaşır ütü gibi ev hizmetlerinde gündelik çalışanlar ile evin dışarıya dönük işlerini yerine getiren kapıcılar gibi geniş bir çalışan yelpazesini içermektedir (Karadeniz, 2008). Aşağıdaki tabloda ev hizmetlerinde farklı çalışan grupları ve çalışma biçimleri ayrıntılarıyla görülebilmektedir.

Tablo 1: Ev Hizmetlerinde Bedeni ve Fikri Çalışmaya Dayalı Olarak Yapılan Ayrım

1.1. Türkiye’de Ev İşçiliği ve Ev Hizmetlerinde Çalışma Koşulları

Bilindiği gibi, ev hizmetlilerinin çalışma koşullarına rengini veren iki unsur çalışmanın “ev” içinde gerçekleşmesi ve istihdamın “kayıtdışı” özelliğidir. TÜİK (2014) İşgücü İstatistikleri veri tabanından elde edilen verilere göre, kayıt dışı istihdam düşme eğiliminde olsa da, 2013 yılında istihdam edilen kadınların kayıtdışı çalışma oranı halen çok yüksek düzeydedir (%47,4). TÜİK HHİG Anketi 2010 mikro verilerinden yola çıkarak gerçekleştirilen hesaplama göre Türkiye’de ev işçilerinin %82,8’i kadındır. Bu kadınların %79,9’u ev hizmetlerinde sürekli olarak istihdam edilmektedir; bunların %93’ü ise resmi istatistiklerde yer almamaktadır. Söz konusu hizmetlerde sürekli istihdam edilmeleri, ev hizmetlilerinin sigortalı çalışmasını gerekli kılmakla birlikte az sayıda ev hizmetlisi kadın sosyal güvenlik şemsiyesi kapsamında istihdam olanağına erişebilmektedir. Kayıt dışı çalışma, evde çalışan kadınları, istatistiklerde de görünmez kılmakta ve yaşadıkları sosyal ve ekonomik zorlukların ortaya çıkmamasına neden olmaktadır (Karadeniz, 2011:104). Kayıtdışılık, aynı zamanda, ev işçilerinin maruz kaldıkları mesleki sağlık ve güvenlik risklerini artıran temel faktörlerden biridir. Bu nedenle, ev hizmetlerinin formelleştirilmesine ve sosyal koruma kapsamına alınmasına dönük adımlar, maruz kaldıkları mesleki risklerin azaltılmasını da sağlayacaktır.

Ülkemizde ev hizmetlerinde çalışanları korumaya dönük yasal çerçevenin yetersizliği ev hizmetlerinde çalışanların çalışma koşullarının ağırlaşmasına ve yoksulluklarının artmasına neden olmaktadır. Enformel bir istihdam biçimi olarak ev hizmetinin çoğunlukla devamlılık göstermemesi ve geçici olması ev hizmetinde çalışanın sosyal güvenlik ihtiyacının formal kesimde çalışanlara göre daha yüksek olmasına neden olmaktadır (Lordoğlu ve Özar, 1998:6).

Ev hizmetlerinde çalışanlar düşük ücretlerle, tehlikeli koşullarda çalışmaktadırlar. Bununla beraber gerek ülkemizde gerekse Avrupa Birliği ülkelerinde ev hizmetlerinde çalıştırılanların kayıtlı çalıştırılmalarının zorunlu olmadığı yönünde kültürel bir kabul vardır (Mateman ve Renooy, 2001: 77). Söz konusu işlerin gündelik hayatın bir parçası olarak kabul edilmesi, ev işi ücretli işe dönüştüğünde dahi, ev hizmetlerinde çalışanları işçi olarak görme ve kanunlara uyma olasılıkları düşüktür. Her ne kadar İş Kanunu 4. maddesinde sayılan ve Kanunun uygulamasından istisna tutulan diğer işlerde olduğu gibi, ev işlerinde çalışanların da asgari ücretten yararlanmaları gerekse de, bir evde sürekli olarak çalışan ev işçilerinin dahi asgari ücretten yararlanmalarına nadiren rastlanmaktadır.

1.2. Sosyal Koruma Mevzuatı Karşısında Ev İşçilerinin Durumu

Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışanlar 4857 Sayılı İş Kanununun kapsamı dışındadır. Ülkemizde ev hizmetlerinde çalışanların iş sözleşmesinden kaynaklanan hakları Borçlar Kanununda düzenlenmiştir. 6098 sayılı Borçlar Kanunu 393-469. maddeleri arasında tanımladığı ayrıntılı “hizmet sözleşmesi” hükümleri ile dikkat çekmektedir. İş ilişkisinin kurulmasından, işçinin ve işverenin borcuna, ücret ve sözleşme türlerine kadar yapılan ayrıntılı tanımlamalar Borçlar Kanunu içinde küçük bir İş Kanunu çağrışımı yapmaktadır (Durusoy Öztepe, 2012:128). Bu kanuna göre hizmet sözleşmesi, “işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme” olarak tanımlanmıştır (Borçlar Kanunu, m.393). Kanun aynı maddede, işçinin bir hizmeti kısmi süreli olarak düzenli biçimde yerine getirmeyi üstlendiği sözleşmeleri de hizmet sözleşmesi olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Borçlar Kanununun “hizmet sözleşmesi” tanımı, İş Kanunu içinde tanımlanan “iş sözleşmesi” ile

benzerlik göstermektedir. Ayrıca Kanun, iş ilişkisi içerisinde “bağımlılık” unsurunu içermesi bakımından da önemlilik arz etmektedir.

Borçlar Kanunu’nda tanımı yapılan “hizmet sözleşmesi” işçi ve işverene bazı yükümlülükler yüklemektedir. İşverenin, işçinin iş görme edimini yerine getirmesi karşılığında, hizmet sözleşmesinden doğan bazı borçları bulunmaktadır. Bu borçların başında işçiye zamana ya da yapılan işe göre ücret ödenmesi, iş için gerekli araç ve gereçlerin temin edilmesi, işin görülmesi için işçinin yaptığı her türlü giderin karşılanması ve işçinin kişiliğinin korunması yükümlülükleri gelmektedir.

Kanunun 417. Maddesinde işverenin işçinin kişiliğini koruması borcu ayrıntısı ile düzenlenmiştir. İşveren, hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir düzeni sağlamakla, özellikle işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlü tutulmuştur. Bunun dışında işveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür. İşverenin bu yükümlülükleri aykırı davranışı nedeniyle işçinin ölümü, vücut bütünlüğünün zedelenmesi veya kişilik haklarının ihlaline bağlı bir zarar gerçekleşmiş ise, işveren bu zararların tazmini konusunda da yükümlü tutulmuştur (Borçlar Kanunu, m.418/1).

Kanun ev düzeni içerisinde gerçekleşen iş ilişkisi içerisinde de işverene çeşitli yükümlülükler yüklemektedir. Eğer işçi işverenle birlikte ev düzeni içinde yaşıyorsa işveren, yeterli gıda ve uygun bir barınak sağlamakla yükümlüdür. İşçi, kusuru olmaksızın hastalık veya kaza gibi sebeplerle işgörme edimini yerine getiremezse işveren, sosyal sigortalar yardımlarından yararlanamayan, bir yıla kadar çalışmış işçinin bakımını ve tedavisini, iki hafta süreyle sağlamak zorundadır. İşçinin bir yılı aşan her hizmet yılı için söz konusu süre, dört haftayı aşmamak üzere ikişer gün artırılır. İşveren, işçinin gebeliğinde ve doğum yapması durumunda da aynı edimleri yerine getirmekle yükümlüdür (Borçlar Kanunu, m.418/2). İş Kanunu kapsamı dışında bırakılan ev işçilerinin önemli bölümü sosyal güvenlik şemsiyesinin korunması altına da girememiştir.

Ev hizmetlerinde ücretli ve sürekli olarak çalışanlar ilk defa 506 sayılı Sosyal Sigortalar kanunu ile 1987 yılında sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. Bu uygulama 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda da aynen devam etmiş, ücretle aynı kişi yanında ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle çalışanlar sigortalı sayılırken, ücretsiz ve süresiz çalışanlar sigortalı sayılmamıştır. Bu düzenleme ile ev hizmetlerinde çalışanların sigortalı olabilmesi aynı evde sürekli ve ücretli çalışma şartına bağlı kılınmıştır. Bu uygulama, ev işçilerinin sigortalılığı konusunda iki önemli sorunu ortaya çıkarmıştır. 5510 sayılı kanun ile yerleşmiş Yargıtay içtihatları arasında ikiliğe neden olan ilk durum, ev işçilerinin çalıştıkları yerdeki iş ilişkisinin “sürekliliğine” ilişkin olup, süreklilik ilişkisinin tespitinde gün sayısının mı yoksa iş hacminin mi dikkate alınacağıdır. Sosyal Güvenlik Kurumu 22.02.2013 tarihinde çıkarmış olduğu 32995964 / 230 sayılı Sigortalılık İşlemlerine ilişkin Genelge ile ev hizmetlerinde sigortalılığın sağlanabilmesi için gerekli olan “süreklilik” şartını, belirli bir gün sayısına değil, çalışmanın belirli bir yoğunluğa ulaşması şartına bağlamıştır. Buna göre, sigortalı olabilmek için aynı kişi yanında ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle ücretli çalışmak zorunluluğu ortadan kalkmış, çalışanın aynı eve her hafta aynı gün çalışmak üzere gelmesi hali de sürekli çalışma olarak nitelendirilmiştir. Ancak belirsiz aralıklarla ve çağrı üzerine yapılan ev hizmetlerinin ne kadar sürmüş olursa olsun, sürekli

çalışma olarak değerlendirilemeyeceği de ifade edilmiştir. Ne var ki, İş Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair 6552 Sayılı Kanunla, ev işçileri 10 günden az ve 10 günden fazla çalışanlar olarak ikiye ayrılmış ve farklı hükümlere tabi kılınmıştır. Ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olanlar sigortalı sayılmıştır. Yeni düzenlemeyle ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar ise, sosyal güvenlik şemsiyesinin dışına itilmişlerdir. Çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar için yalnızca çalıştırıldıkları süreyle orantılı olarak çalıştıranlarca prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenecektir. Sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kollarından sağlanan yardımlardan yararlanabilmesi için iş kazasının olduğu tarihten en az on gün önce tescil edilmiş olması ve sigortalılığının sona ermemiş olması, bu Kanuna göre iş kazası veya meslek hastalığından dolayı geçici iş göremezlik ödeneği ödenmesi veya sürekli iş göremezlik geliri ya da malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık bağlanabilmesi için prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması şarttır.

Kanunun tüm ev işçilerini iş kazası ve meslek hastalığı risklerinden korumaya dönük bir düzenleme yapmış olması olumlu bir gelişme olmakla birlikte, ev işçileri arasında çalışma süresine dayalı bir ikilik yaratması ve 10 günden az süreyle çalışanları yaşlılık, analık, hastalık gibi risklere karşı korumasız bırakması olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu gruptaki ev işçileri kendi primlerini ödeyerek sosyal koruma kapsamına girebilecek gelir düzeyinden çoğunlukla yoksunlardır. Bu noktada kamu teşviklerinin yürürlüğe sokulduğu, bürokratik işlemlerin kolaylaştırıldığı yeni bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Ev işçilerinin sigortalılığına ilişkin "süreklilik" sorununun yanı sıra, karşımıza çıkan bir diğer sorun ise ev hizmetlerinde çalışanların sigorta primlerinin çalıştıkları süre ile orantılı olarak hesaplanıp ödenmesi konusudur. 5510 sayılı kanunun 80/h maddesine göre, ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışan ve çalıştığı saat karşılığında ücret alan sigortalının ay içindeki prim ödeme gün sayısı, ay içindeki toplam çalışma saati süresinin İş Kanununa göre günlük çalışma süresi olan 7,5 saate bölünmesi suretiyle bulunmaktadır. Örneğin; günde 5 saat, haftada 30 saat, ayda 120 saat çalışan bir kısmi süreli çalışan Sosyal Güvenlik Kurumu'na ($120/7,5=16$ gün) 16 gün üzerinden bildirilmektedir (Karadeniz, 2011: 97). Bu durum tam zamanlı çalışanlar ile kısmi zamanlı çalışanlar arasında gerek çalışma yoğunluğu gerekse sosyal güvenlik edimlerinden yararlanma konusunda ayrımcılığa yol açmaktadır. Örneğin, tam zamanlı çalışan bir işçi hafta tatilleri çıkarıldığında ayda 22 ya da 26 gün çalışıp 30 günlük prim ödeme gün sayısına sahip olduğu halde, yarı zamanlı çalışan birinin 30 günlük prim ödeme gün sayısına sahip olabilmesi için 30 gün fiilen çalışması gerekmektedir (Karakoyun, 2007: 126). Bu durum, ev hizmetlerinde çalışanların geçici iş göremezlik ödeneği, emzirme ödeneği, yaşlılık-malullük ve ölüm aylığı gibi çeşitli sosyal güvenlik edimlerinden yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Karadeniz'in (2011: 97-98) yaptığı çalışmaya göre, hastalık ve analık halinde geçici iş göremezlik ödeneğinden yararlanmak için, tam süreli çalışan sigortalının 3 ay prim ödemesi gerekirken, kısmi süreli çalışan sigortalıda söz konusu süre 8,2 aya çıkmaktadır⁴. Tam gün çalışanlar ile kısmi süreli ve ev

⁴ Yazar, aynı hesaplamayı diğer sigorta kolları içi de yapmış; buna göre, kısmi süreli çalışanların emzirme ödeneğinden yararlanabilmesi için tam süreli çalışanlara göre neredeyse 6 ay; malullük aylığından

hizmetlerinde çalışanlar arasındaki bu ikiliğin kaldırılması için, sigorta primlerinin ay içinde toplam çalışılan saate göre hesaplanan gün sayısı üzerinden değil, günde bir saat bile çalışılsa çalışılan gün üzerinden bildirilmesinin önünü açacak düzenlemelere ihtiyaç vardır.

5510 sayılı kanun 88. maddesinde, 4857 sayılı Kanunun 13 ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar ile ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalılar için eksik günlerine ait “genel sağlık sigortası primlerinin 30 güne tamamlanması” zorunluluğunu getirmiştir. SGK'nın ev hizmetlileri de dâhil kısmi süreli çalışanlar için ay içinde 30 günden eksik kalan günlerini ya yalnızca genel sağlık sigortası primi ödeyerek sağlıktan ya da isteğe bağlı sigorta yaparak uzun vadeli sigorta kollarından da yararlanmasını gündeme getirmiştir. Ancak bu düzenleme işçi ve işverenler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Böyle bir uygulama eşinin sigortası üzerinden sağlık hizmeti alabilenlerin hak kaybına uğramasına yol açtığı gibi, sürekli çalışmayan ev işçilerine de gelir düzeylerini aşan bir sigorta prim yükü getirmektedir. Bu nedenle, ev hizmetlerinde çalışan ve eşlerinin sigortası üzerinden sağlık hizmeti alan kadınlar, ay içerisinde çalıştığı süre az olduğu için kalan günler üzerinden (30 güne tamamlamak üzere) genel sağlık sigortası primi ödemek ya da kalan günler için isteğe bağlı sigorta yapmak zorunda kalacaklarından, sigortalı olmayı tercih etmemektedir. İşverenler ise prim yükünün yanı sıra karmaşık bürokratik işlemler nedeniyle sigortalı ev işçisi istihdam etmekten kaçınmaktadır (Keskin, 2013). Konun ayrıntılarını ve bürokratik işlemleri kolaylaştırıcı düzenlemeleri içeren ilgili yönetmeliğin en kısa sürede çıkartılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ev Hizmetlerinde çalışanların gerek İş Kanunu'nun koruyucu hükümleri dışında tutulması, gerekse Borçlar Kanunundaki hükümler ile sosyal güvenlik mevzuatında yapılan değişikliklerin istihdam bazlı haklara ulaşmalarında yetersiz kalması, bu istihdam formunun korunmasız niteliğini arttırmaktadır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş sağlığı ve Güvenliği Kanunu, kamu ve özel sektördeki “tüm çalışanları, faaliyet konularına bakılmaksızın” içermesine rağmen ev hizmetlerinde çalışanları kapsam dışı bırakmıştır. İşverenin Borçlar Kanunu'na göre işverenin ev hizmetlerinde çalıştırdığı kişiler için iş sağlığı güvenliği önlemleri almaları yükümlülüğü zaten mevcutken, 6331 sayılı İş sağlığı Güvenliği kanununun, iş kazaları bakımından önemsiz sayılamayacak bu risk grubunu, kapsam dışında tutması kanunun önemli eksikliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Kılıç, 2014: 75).

Gerek ev içi alanda, korumasız, görünmez ve sınırları çizilmemiş bir istihdam formu olarak meslek hastalığı risklerine gebe olan, gerekse camdan düşme sonucu ölümle sonuçlanan iş kazası sıklığı yoğun olan ev hizmetleri sektöründe mesleki risklere karşı koruyucu yasal önlemlerin varlığı oldukça önemlidir. İkinci bölümde ev işçilerinin maruz kaldığı iş kazası ve meslek hastalığı riskleri çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Ev işinin iş, ev işçilerinin işçi olarak görülmemesi, ev hizmetlerinin çoğunlukla enformel bir istihdam alanı olması, literatürde ev işçilerinin mesleki sağlık ve güvenliğine ilişkin çalışmalara rastlanmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle yalnızca ev hizmetleri ile sınırlı bir literatür taraması yerine, ev işçileri tarafından gerçekleştirilen yemek pişirme, temizlik, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı işlerinde sağlık ve güvenlikle ilgili literatürün incelenmesi ve derlenerek bu çalışmaya yansıtılması tercih edilmiştir. Ev işçilerinin karşı karşıya olduğu iş kazası ve meslek hastalığı riskleri fiziksel riskler, kimyasal riskler, biyolojik riskler, psiko-sosyal riskler olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır.

---

yararlanabilmesi için 103 ay, yaşlılık halinde ise tam aylık almak için 414 ay daha fazla çalışması gerektiğini ortaya koymuştur.

2. Ev İşçilerine Yönelik İş Kazası Ve Meslek Hastalığı Riskleri

2.1. Fiziksel Riskler

Ev işçileri, gün içinde hasarla sonuçlanabilecek bir dizi zorlayıcı aktivite gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle düşmelere, ergonomik sorunlara, kronik ağrılara yatkındırlar. Konuyla ilgili gerçekleştirilen atıştırmaların, daha çok ev dışı temizlik alanlarına (apartman temizliği, merdiven temizliği, ofis temizli, okul, hastane vb. kamusal alanların temizliği gibi) odaklandığı görülmekle birlikte, temizlik esnasında gerçekleştirilen aktiviteler ev içi temizlik işlerinde gerçekleştirilen aktivitelerle benzeşmektedir.

Temizlik işçilerinin sağlığına ilişkin çalışmalar çoğunlukla statik kas yükü, ellerin ve kolların tekrarlanan hareketleri, biçimsiz çalma postürü, ergonomik olmayan temizlik donanımı kullanımı ve elverişli dinlenme olanaklarından yoksunluğun temizlik işçileri için önde gelen fiziksel riskleri oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Kumar ve Kumar, 2008:159).

Wood ve Buckle (2006), İngiltere’de temizlik işçilerinin sıklıkla yaptıkları işleri, iş yüklerini, kullandıkları temizlik donanımını ve uygunsuz çalışma postürlerini inceleyerek ortaya çıkan kas iskelet sistemi bozukluklarını tespit etmişlerdir. Wood ve Buckle (2006)’nın çalışmalarında temizlikçilerin %74’ü kas ağrıları bildirmiş ve %23 ağrı nedeniyle işe gidemediklerini belirtmişlerdir. Sırt (%46), boyun (%33), dizler (%24), sağ omuz (%23) ve sağ bilek/el (% 22) en çok ağrı bildirilen beden bölgeleridir.

Tablo 2: Temizlik İşinde Gerçekleştirilen Görevler ve Kuvvet/ Yük Gereksinimi

Görev	Gözlenen kuvvet/yük gereksinimi
Genel temizlik (toplama, silme, parlatma vb)	Kaldırma, taşıma (ör. Çöp)
Banyo temizliği	Kaldırma, taşıma (ör. Kova)
Yemek servisi ve mutfağın düzenlenmesi	Kaldırma, Taşıma (çaydanlık, tencere vb.)
Çöp boşaltma	Ağır taşıma (5kg ve üzeri)

Kaynak: Wood ve Buckle, 2006: 65.

Kaliforniya’ da ev işçileriyle gerçekleştirilen başka bir araştırma, %60’nın erişilmesi zor yerlere tırmandığını, %46’sının dizleri üstünde çalışmak zorunda olduğunu ve %44’ünün ağır kaldırmayı ya da güç gerektiren diğer aktiviteleri gerçekleştirdiğini saptamıştır. Özellikle hasta/yaşlı/engelli bakımı gerçekleştirenler, yatakta çevirme, giydirme, banyo yaptırma gibi süreçlerde yoğun güç sarf etmekte ve ağırlık kaldırmaktadır. Söz konusu araştırma, hasta bakımında çalışan işçilerin %38’inin bilek, omuz, dirsek ve bel ağrısından şikâyetçi olduklarını, %29’unun belinde ağırlık kaldırma ve rutin hareketlerden kaynaklanan bir hasar olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim ev işçileri tarafından kaldırılan ağırlık 2-42 kg arasında değişmektedir (Burnham ve Theodore, 2012; 28-30). Bel kaymaları, sırt kaslarının zedelenmesi, bileklerin burkulması ve boyun tutulması en sık rastlanan meslek hastalıklarıdır. Bunun yanında yaygın olarak ev işçilerinde görülen prepatellar bursanın iltihaplanması sorunu, ilgili yazında “hizmetçi diz” olarak adlandırılmaktadır Dizde yer alan bursa adı verilen içi sıvı dolu keseciğin içinde sıvı birikmesiyle bursit meydana

gelmektedir. Diz üstünde iş yapmaktan kaynaklanan bu meslek hastalığı, ev işlerinde mekanizasyona rağmen yine de yaygındır (Stellman, 2011: 100).

Ev işçilerinin temizlik sırasında sıklıkla maruz kaldıkları toz, deri döküntülerinden, organik madde parçalarına, bakteri, virüs küf gibi mikro-organizmalardan, uçucu organik bileşimlere ve yüzey aktif maddelere kadar uzanan çeşitli bir içeriğe sahiptir ve meslek hastalıklarına neden olabilmektedir (EU-OSHA, 2009: 25).

Ev işçilerinin pek çoğu temizlik ve bakım hizmetlerinin yanı sıra yemek hazırlığı ve pişirme işlerinde de görev almaktadır. Mutfaklar, gaz kaçağı, yangın ve kesi gibi risklerin bir arada olduğu mekânlardır. Ne var ki, ev mutfaklarında bu risklere yönelik önlemler çoğunlukla alınmamaktadır. Mutfakta keskin bıçakla yemekleri hazırlarken ya da bu bıçakları yıkarken el ve parmaklar kesilebilmektedir. Kızartma yaparken sıçramalar ve dökülmeler cilde temas ederse ciddi yanıklara neden olabilmektedir⁵.

Ev işçilerinin yaygın olarak karşılaştığı iş kazası yüksekte düşmedir. Ülkemizde cam silerken düşme sonucu çok sayıda ölümlü iş kazası gerçekleşmiştir. Mayıs 2011’de çalıştığı evin camını silerken camla birlikte aşağıya düşüp hayatını kaybeden Fatma Aldal’ın davası, müfettiş raporunda, incelenen olayın iş kazası olduğunun belgelenmesi ve işverenin sorumluluğunun kabul edilmesiyle, kamuoyunda ev işçilerinin iş güvenliğine ilişkin bir farkındalık oluşturmuştur⁶.

Söz konusu fiziksel risklerin önlenmesi için, çalışma sürelerinin sınırlandırılması, yeterli dinlenme ve yemek araları, uygun eldiven, diz koruyucu ve diğer kişisel koruyucu donanımların kullanımı, doğru ağırlık kaldırma eğitimleri verilmesi, mekanizasyondan daha çok faydalanılması önerilmektedir (Stellman, 2011: 100).

2.2. Kimyasal Riskler

İşyerinin ev olması, ev işçilerinin yaygın olarak kimyasal risklerle karşı karşıya kaldığı gerçeğini gizlemektedir. Ev işçilerinin çoğu, alerjenlerle ve toksik temizleyicilerle iş görmekte, önemli bölümü kimyasal kullanımına dayanan deri ve solunum yolu hastalıklarıyla mücadele etmektedir. İşverenlerin toksik olmayan ürün tüketimi, kişisel koruyucu kullanımı, uygun havalandırma gibi çözümler üretmekten uzak olması, risk düzeyini artırmaktadır. Gebe ev işçileri için kimyasal risk düzeyi çok daha fazladır, Kanserojen, mutajen, çok toksik, toksik, zararlı, alerjik, üreme için toksik ve emzirilen çocuğa zararlı olabilen kimyasalların üretildiği, işlendiği, kullanıldığı işlerde gebe, yeni doğum yapmış ve emziren çalışanın çalıştırılması Gebe Veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik hükümleriyle de yasaklanmıştır. Ne var ki konuyla ilgili farkındalık düzeyi düşüktür

ABD’de gerçekleştirilen bir araştırma evlerde kullanılan temizleyicilerin ortalama 250 çeşit kimyasal içerdiğini ortaya koymuştur (Rosenberg, 1984). Danimarka Ürün Kayıt Veri Tabanı (PROBAS), 2567 yıkama ve temizlik ajanı hakkında bilgi içermektedir ve bunların bir bölümü, aşındırıcı, kanserojen, alerjen ve nero-toksik ajanlardır (Borglum ve Hansen 1994’*ten aktaran* Stellman, 2011: 100.3).

Ovma tozu, katı yüzey temizleyici, tuz ruhu, çamaşır suyu gibi deterjanların ve por-çöz, yağ-çöz gibi asit içerikli çözücülerin havalandırmasız ortamda yoğun biçimde

⁵ [<http://www.isgfrm.com/threads/a%C5%9F%C3%A7%C4%B1-ve-temizlik%C3%A7i-e%C4%9Fitimi.6419/>]

⁶ Fatma Aldal davası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. [<http://evid-sen.blogspot.com.tr>] ve [<http://birgun.net/haber/fatima-aldal-davasi-sonuclandi-4897.html>]

kullanılması ve kimi zaman birbirine karışması sonucu ev işçilerinde solunum problemleri, cilt ve göz hasarları ortaya çıkabilmektedir. Ev işçilerinin, çok sayıda deterjanda bulunan formaldehite maruz kalma düzeyi, genellikle kısa süreli mesleki maruziyet limitinin (0.5mg/m³) üzerindedir. Deterjan ve sabunların içindeki parfümler de alerjik reaksiyonlara yol açabilmektedir (EU-OSHA, 2009: 26). Gümüş parlatmada kullanılan kadmiyuma uzun süreli maruziyet, burun, boğaz, larinks ve bronş mukoz membranlarının iritasyonu, öksürük, yutma zorluğu, göğüs ağrıları, metal dumanı ateşi bazen akciğer ödemi ve böbrek hasarına yol açabilmektedir (Stellman, 2011: 101).

2.3. Biyolojik Riskler

Toz içinde bulunan virüs küf gibi mikro-organizmaların yanı sıra, temizlik ve bakım işi, kan ve vücut sıvıları yoluyla çok sayıda biyolojik ajana maruziyeti de beraberinde getirmektedir. Özellikle evde bakım hizmeti verenler, enfeksiyon ve zararlı bakterilerin bulaşması riskiyle daha çok karşı karşıya kalmaktadırlar. Aşılama, havalandırma, dezenfeksiyon, gerekli hijyen önlemlerinin alınması ve kişisel koruyucu kullanımı, biyolojik risklerle mücadelede başvurulabilecek başlıca önlemlerdir. Söz konusu biyolojik ajanların ev işçileri üzerinde yarattığı sağlık riskleri ve alınabilecek önlemler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 3: Ev Hizmetlerinde Karşılaşılan Biyolojik Risk Faktörleri

Biyolojik ajanlar	Sağlık riskleri	Alınabilecek önlemler
Küf (Özellikle temizlik ve toz torbalarının değişimi sırasında)	Dermal alerjiler, astım, hasta bina sendromu	Kişisel koruyucu
İsan idrar, kan veya diğer vücut sıvılarında bulunan mikro organizmalar (Özellikle hasta bakımı, banyo ve tuvalet temizliği sırasında)	Çeşitli enfeksiyonlar, HIV ve hepatitler	Sağlık ve güvenlik önlemlerine uygun hareket etmek, aşılama ve kişisel koruyucu kullanımı
Bakteriler	Bağırsak iltihabı ve ishal	Sağlık ve güvenlik önlemlerine uygun hareket etmek, el yıkama, dezenfeksiyon ve sterilizasyon
Akarlar (maytlar)	Bronşuyla astım, konjonktivite, alerjik nezle, dermatit	Sık süpürme; tozla mücadele; havalandırma; yiyeceklerin havadar, temiz ve kuru yerlerde muhafaza edilmesi, hijyen önlemlerinin alınması, kişisel koruyucu kullanımı

Kaynak: EU-OSHA, 2009: 32.

“Gebe Veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”, “gebe, yeni doğum yapmış ve emziren çalışanın, Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik’te tanımlanan grup 2, grup 3 ve grup 4 biyolojik etkenlerin risk teşkil ettiği yerlerde ve işlerde çalıştırılmalarını” yasaklamaktadır. Evde bakım ve temizlik hizmeti veren çalışanlar söz konusu biyolojik ve kimyasal risklere maruz kalmakta, ancak gebe olduklarında dahi aynı biçimde çalışmayı sürdürmektedirler. Ev ile iş yerinin aynı oluşu, ev içinde gerçekleştirilen

çalışmanın konumunu muğlaklaştırmakta, öte yandan istihdamın enformel karakteri risklere ilişkin herhangi bir eğitim ve önlem almayı da güçleştirmektedir.

2.4. Psiko Sosyal Riskler

Yatılı kalan ev işçileri, bunlar içinde de göçmenler psiko-sosyal riskler açısından en korumasız grubu oluşturmaktadır. Evdeki 24 saatlik sorumlulukları nedeniyle (özellikle bakım işi) çoğunlukla sınırlandırılmış çalışma sürelerinden ve 5 saatlik kesintisiz uykudan yoksundurlar. Bu durum çok sayıda hastalığın yanı sıra iş kazası sıklığını da artırıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrıca ev işlerinin yorucu, sıkıcı, monoton ve düşük statülü karakteri iş tatmininin olmasını engellemektedir.

Ev işçileri şiddet içeren olaylara, cinsel taciz ve tecavüze de maruz kalabilmektedirler. Şiddet hem fiziksel hem de psikolojik hasarlar yaratabilmektedir. İngiltere’de ev hizmetlerinde çalışan 687 katılımcı ile yapılan araştırmanın çalışma koşullarına ilişkin çarpıcı bulguları Tablo 3’te yer almaktadır (Jayaweera ve Anderson, 2008: 4).

Tablo 4: İngiltere’de Ev Hizmetlerinde Çalışma Koşulları

Çalışma Koşulları	
9 saatten fazla çalışanlar	%94.3
Günde çalışılan ortalama saat	16
Ayda 500£’den az kazananlar ⁷	% 84
Aylık ortalama ücret	297£
Fiziksel saldırıya maruz kalanlar	% 22.5
Dışarıya çıkmasına izin verilmeyenler	% 60
Boş vakti olmayanlar	% 66
Düzenli yemek verilmeyenler	% 34.7
Yemek molası verilmeyenler	% 59
Kendine ait bir yatağı olmayanlar	%36
Toplam örneklem: 687 kadın	

Kaynak: Jayaweera ve Anderson, 2008: 42.

Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlarla ilgili yapılan çok sayıda çalışma da ev işçilerinin bir bölümünün, işverenleri tarafından uygulanan aşağılama, sözlü taciz, cinsel taciz, yatacak yer vermeme, yemek kaplarını ve yemek mekânını ayırma, eve kapatma, yemek vermeme, ayrımcı söylemler gibi kötü muamele ve şiddete maruz kalabildiklerini ortaya koymuştur. Düzensiz göçmenler, güvenlik ve harcama yapmama gerekçesiyle ev dışına daha az çıktıkları için yalıtım sorunuyla da yüz yüze gelebilmektedirler (Kümbetoğlu, 2005; Lordoğlu ve Etiler, 2010; Ozinian, 2009; Ünlütürk-Ulutaş, 2010).

⁷ Saatlik asgari ücret 5.35£ olduğu ve haftada maksimum 48 saat çalışıldığı düşünüldüğünde, bu ücretin öngörülen ücretin hemen hemen yarısına tekabül ettiği görülecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. [www.berr.gov.uk/employment/employment-legislation/working-time-regs/index.html]

Sonuç

Çalışmanın kayıt dışı biçimde ev içi alanda gerçekleşmesi, ev hizmetlerinde çalışanların düzenli ücret, çalışma saatleri, sağlıklı ve güvenli iş çevresi gibi istihdam bazlı haklarından yararlanamamaları önündeki en büyük engeldir. Bu durum aynı zamanda, ev işçilerini, ağır iş yükü, özel hayat mahremiyetlerinin olmayışı, yetersiz beslenme ve barınma koşulları ve psikolojik-fiziksel tacize maruz kalmak gibi olumsuz çalışma koşulları ile baş başa bırakmaktadır. Cam temizliği sırasında düşerek can veren çok sayıda ev işçisinin yanı sıra, çok sayıda ev işçisinin de tanısı konmamış meslek hastalıklarına yakalandıkları öngörülmektedir. Bu sorun alanından hareketle, ev hizmetlerinde çalışan kadınların kayıt altına alınması ve insana yaraşır çalışma koşullarına kavuşturulması önemlidir. Bu amaçla öncelikle, aynı evdeki çalışma süresi göz önünde bulundurulmaksızın ev işçilerinin ilgili sosyal koruma mevzuatının kapsamı içine alınması, ev hizmetlerinin iş, ev işçilerinin işçi olarak tanınması gerekmektedir.

Ev ve bakım hizmetlerinin kayıt altına alınması, istihdamın statüsünü yükselterek bu alanda daha çok sayıda kadının insan onuruna yakışır koşullarda istihdam edilmesini sağlayacaktır. İstihdamın formelleşmesi, gerek işçi, gerek işveren açısından daha güvenilir, sınırları ve koşulları belirlenmiş bir istihdam ilişkisini de beraberinde getirecektir. Diğer yandan ev ve bakım hizmetlerinin profesyonel ücretli işgücüne devredilmesi, profesyonel meslek sahibi kadınların işgücü arzını arttıracaktır.

Ev ve bakım hizmetleri alanında işveren ve iş görenlerin hak ve borçlarını bilmeleri ve kayıtlı istihdamın önemini kavramaları gerekmektedir. İlgili kurumların farkındalık yaratmaya dönük adımlar atmaları önemlidir. Yüksek primler, sigorta edimlerine hak kazanmak için gereken prim gün sürelerinin uzunluğu, aylık bağlama oranlarının düşüklüğü ve sigorta işlemlerindeki bürokratik zorluklar karşısında çoğu ev işçisi ve işvereni kayıtsız bir istihdam ilişkisi sürdürmektedir. Bununla birlikte, istihdamı artırma hedefi doğrultusunda birçok yasa ile düzenlenmiş çok sayıda prim teşviki olanağı bulunmaktadır. Aynı zamanda doğum borçlanması ile ev hizmetlerinde çalışan kadınların prim gün sürelerini daha kısa sürede doldurmaları mümkün olmaktadır. Ancak teşvik kanunlarının çok parçalı ve karmaşık oluşu ve bununla bağlantılı olarak işveren ve işçilerin söz konusu teşvikler konusundaki bilgisizlikleri ev hizmetleri sektörünün kayıt dışı özelliğini sürdürmesine neden olmaktadır.

Ev işçilerinin meslek hastalıkları ve iş kazalarından korunmaları için, cildin nefes almasını engellemeyecek koruyucu giysi ve eldiven kullanımı; evin zararlı kimyasallar içeren deterjanlardan arındırılması; kemer kullanmaksızın dışarı çıkarak cam silmenin engellenmesi, hasta bakımında, uzman olmayan kişilerin çalıştırılmaması, ağır yük taşıma koşullarında doğru duruş, uygun yalıtım, sterilizasyon ve dezenfeksiyon önlemleri konusunda işçilerin eğitilmesi, çalışanların işe giriş ve aralıklı kontrol muayenelerinin ve ihtiyaç hallerinde aşılamanın yapılması gerekmektedir.

Ev işçileri, pek çok durumda evde yalnız çalışabilmekte ancak ev ortamını gerekli sağlık ve güvenlik önlemlerine uygun biçimde düzenleme yetkisine sahip olmamaktadırlar. Özel alan olan evde çalışma ve temizlik/ bakım gibi emek süreci üzerinde denetimden yoksun oldukları bir işi yapıyor olmaları nedeniyle işverene diğer sektörlerden çok daha fazla sorumluluk düşmektedir. Ancak ev işçisi çalıştıran işverenlerin azımsanmayacak bir bölümü, ev içindeki risk faktörleri ve alınabilecek önlemler konusunda bilgisizdirler. Ev

içinde alınacak önlemlerin önemli bölümü ek gidere yol açmayacak, üstelik ev işçilerinin yanı sıra tüm hane bireylerinin sağlıklı yaşamasına da katkı sağlayacaktır. Ne var ki, tüm bu konularda işçi ve işverenlerin eğitilmesi, ev hizmetlerinde istihdamın formelleşmesi, ev işçilerinin örgütlenmesi ve kamu tarafından ev işçisi ve işverenlerini bilinçlendirmeye dönük çalışmalar yürütülmesi ile mümkündür.

Kaynakça

- Burnham, L. ve N. Theodore (2012) **Home Economics: The Invisible and Unregulated World of Domestic Work**, New York: National Domestic Workers Alliance.
- Durusoy-Öztepe, N. (2012) **Ev Eksenli Çalışan Kadınlar ve Denizli Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, S. ve G. Toksöz (2013) **Kadınların Görünmeyen Emeginin Görünen Yüzü: Türkiye’de Ev İşçileri**, Ankara: ILO.
- Etiler, N., Lordoğlu, K. (2010) *Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması*, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 93-118.
- EU-OSHA (2009) **Literature review – The occupational safety and health of cleaning workers**, Luxembourg: EU- OSHA.
- ILO (2013) **Domestic Workers Across The World: Global and Regional Statistics and The Extent of Legal Protection**, Geneva: ILO.
- ILO (2011) **189 Sayılı Ev İşçileri İnsana Yakışır İş Sözleşmesi**
[http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/-travail/documents/publication/wcms_209877.pdf] (03.10.2014)
- Jayaweera, H. ve B. Anderson (2008) **Migrant Workers and Vulnerable Employment: A Review of Existing Data**
[http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/Publications/Briefings/B-08-20_Migrant%20Wrkers%20and%20Employment%20briefing.pdf] (20.12.2014)
- Karadeniz, O. (2011) *Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik*, **Çalışma ve Toplum**, 2011 (2), 83- 127.
- Karadeniz, O. (2008) *Ev Hizmetlerinde Çalışanlar ve Sosyal Koruma Sorunu*, **II. Çalışma Yaşamı Kongresi**, İş Müfettişleri Derneği, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, SPAUM, Ankara, 26-27 Nisan, 2008, 177-204.
- Karakoyun, Y. (2007) **Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranının ve İstihdamının Artırılması; İş-Kur’un Rolü**, Uzmanlık Tezi, İŞKUR.
- Keskin, D. (2013) *Ev İşçilerinin Sigortalanması Üzerine*, [<http://bianet.org/bianet/kadin/151309-ev-iscilerinin-sigortalanmasi-uzerine>] (07.12.2013)
- Kılış, İ. (2014) **İş Sağlığı ve Güvenliği**, Bursa: Dora.
- Kumar, R. ve S. Kumar (2008) *Musculoskeletal Risk Factors in Cleaning Occupation – A Literature Review*, **International Journal of Industrial Ergonomics** 38 158–170.
- Kümbetoğlu, B. (2005) *Enformelleştirme Süreçlerinde Genç Göçmen Kadınlar ve Dayanışma Ağları*, **Folklor/Edebiyat**, 41, 7-25
- Lordoğlu, K. ve Ş. Özar (1998) **Enformel Sektör ve Sosyal Güvenlik: Sorunlar ve Perspektifler**, İstanbul: FES.

- Mateman, S. ve P.H. Renooy (2001) **Undeclared Labour in Europe:Towards an Integrated Approach of Combatting Undeclared Labour**, Amsterdam:Regioplan Publication.
- Ozinian, A. (2009) **Identifying the State of Armenian Migrants in Turkey**, Wahington: Eurasia Partnership Foundation.
- Ramirez-Machado J. M. (2003) **Domestic Work, Conditions of Work and Employment: A Legal Perspective**, Geneva: ILO.
- Stellman, J. M. (2011) **Encyclopedia of Occupational Health and Safety**, Geneva: ILO.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2011) **2010 Hane Halkı İşgücü Anketleri**, Mikro Veri CD'si.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2014) **İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı**, [http://rapory.tuik.gov.tr/28-12-2014-12:42:10-14278837317461779671838985169.html] (03.10.2014)
- Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (2010) **Evin İçi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emeği, Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği**, (Editörler S. Dedeoğlu ve M.Y. Öztürk), İstanbul: SAV.
- Woods, V. ve P. Buckle (2006) **Musculoskeletal Ill Health Amongst Cleaners and Recommendations for Work Organisational Change**, **International Journal of Industrial Ergonomics**, 36, 61-72.
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**, Resmi Gazete, 16.6.2006, sayı: 26200.
- 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu**, Resmi Gazete, 11.01.2011, sayı: 27836.
- 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu**, Resmi Gazete, 30.06.2012, sayı: 28339.
- 6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun**, Resmi Gazete 11.09.2014, sayı:29116.
- 32995964 / 230 sayılı Sigortalılık İşlemlerine İlişkin Genelge**
[http://www.alomaliye.com/2013/sgk-genelgesi-2013-11.htm.] (21.12. 2014)
- [http://evid-sen.blogspot.com.tr]
- [http://birgun.net/haber/fatima-aldal-davasi-sonuclandi-4897.html]